

Miloš V. Milošević

**OBUSTAVA IZVRŠENJA PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI
NAKON PRAVOSNAŽNOSTI REŠENJA O IZVRŠENJU**

Beograd, 2003.

Stupanjem na snagu Zakona o izvršnom postupku (Sl. list SRJ br. 28/2000), prestale su da važe odredbe ranijeg Zakona o izvršnom postupku koje su bile sadržane u tadašnjem čl. 51. ZIP (prigovor dužnika po proteku zakonskog roka), čl. 54. (upućivanje dužnika na parnicu), čl. 56. i 57. (prigovor trećeg lica i upućivanje trećeg na parnicu). U odsustvu takvih odredbi, u praksi se postavilo pitanje postupanja suda u slučaju da dužnik, po pravosnažnosti rešenja o izvršenju, istakne i učini verovatnim postojanje činjenice koja se odnosi na samo potraživanje a podobna je da spreči izvršenje, odnosno da treće lice, kao učesnik iz čl. 15. st. 1. tač. 5. ZIP, istakne i učini verovanim postojanje okolnosti podobne da spreči izvršenje.

Pitanje je od velikog načelnog značaja i iziskuje zauzimanje načelnih pravnih shvatanja, radi ujednačavanja sudske prakse.

DEJSTVO IZVRŠNOG NASLOVA I GRANICE IZVRŠENJA

Pravilno tumačenje dejstva izvršnog naslova (u pogledu subjekata i u pogledu obaveze) od strane suda koji određuje izvršenje, glavni je preduslov za donošenje zakonitog rešenja o izvršenju, a nakon što izvršenje bude određeno, izvršni sud se u njegovom sprovođenju mora držati granica izvršenja (subjektivnih i objektivnih) određenih rešenjem o izvršenju.

Stupanjem na snagu novog ZIP, ova dva pitanja dobijaju na značaju, utoliko što u odsustvu prava na prigovor dužnika po pravosnažnosti rešenja o izvršenju, i odsustvu ovlašćenja trećeg lica na prigovor, sud po službenoj dužnosti (čl. 62. ZIP) o tom mora voditi računa tokom celog postupka.

Pravno dejstvo izvršne isprave obzirom na granice njene pravosnažnosti i izvršnosti. Izvršni naslov dejstvuje utoliko što zasniva pravni odnos između određenih subjekata, određene *sadržine*, i što je obaveza iz izvršnog naslova *podobna za prinudno izvršenje* upravo u okvirima tako određenog pravnog odnosa (u subjektivnom i objektivnom smislu). Određivanjem izvršenja izvan tih okvira, prevazilaze se granice izvršne isprave. Dakle, izvršenje se ne može sprovesti u odnosu na treće lice (učesnika) na koga se ne proteže (proširuje) dejstvo izvršne isprave, kao što se ni dužniku ne može nametnuti obaveza kakva ne može proizići iz izvršnog naslova. U tom smislu, kad obaveza glasi na predaju ključa od brave, sud nije ovlašćen oduzeti dužniku sve primerke ili ga iseliti iz objekta. Isto tako, kad obaveza glasi na iseljenje dužnika sa svim licima i stvarima, takva se obaveza ne bi mogla nametnuti trećem licu koje je u posedu nepokretnosti po valjanom pravnom osnovu koji nije izveden iz nekog prava dužnika, dakle nezavisnom od dužnikovog prava. U slučaju da učesnik, ili dužnik po pravosnažnosti rešenja o izvršenju istaknu ovakvu okolnost, sud bi bio u obavezi da je u toj fazi postupka, nezavisno od prigovora kao procesne radnje, po službenoj dužnosti ispita (čl. 62. ZIP) i oceni od kakvog je to uticaja.

Granice izvršenja (čl. 43. ZIP). Izvršenje se, dakle, *određuje* u granicama obaveze i pravnog odnosa zasnovanog izvršnim naslovom, a *sprovodi se* u granicama određenim rešenjem o izvršenju. Za slučaj da nakon pravosnažnosti rešenja kojim je izvršenje određeno u skladu sa izvršnim naslovom, nastupe razlozi iz kojih se izvršenje ne može

sprovesti u granicama u kojim je određeno (bilo da se tiču subjekata, bilo da se tiču obaveze), sud je dužan tu okolnost dalje da ispita po službenoj dužnosti i s tim u vezi, da oceni postoji li razlog za obustavu u smislu čl. 62. ZIP.

Navedena pitanja ne stvaraju dilemu u praksi kada se okolnosti s tim u vezi istaknu u prigovoru dužnika protiv rešenja o izvršenju. Međutim, u praksi je sporno šta izvršni sud može i treba da učini kada na ove okolnosti ukazuje dužnik nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju, ili kada ih u postupku ističe treće lice. Ova dilema dalje otvara niz pitanja koja su u osnovi procesnog karaktera, a koja se u krajnjem ishodu svode na tri osnovna:

- 1) Kakva je priroda procesne radnje dužnika koji nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju ukazuje na postojanje nove okolnosti koja sprečava izvršenje,
- 2) Kakva je priroda procesne radnje trećeg lica (učesnika iz čl. 15. st. 1. tač. 5. ZIP) koji ukazuje na okolnost koja sprečava izvršenje,
- 3) Koje su obaveze i ovlašćenja suda u pogledu postupanja u vezi sa takvim procesnim radnjama dužnika i trećeg lica.

POLOŽAJ DUŽNIKA PO PRAVOSNAŽNOSTI REŠENJA O IZVRŠENJU

Iz odredaba novog ZIP i činjenice da on više ne sadrži odredbu koja bi bila ekvivalentna odredbi čl. 51. i čl. 54. ranijeg ZIP, proizilazi da je stupanjem na snagu novog ZIP, dužniku uskraćeno pravo na prigovor po pravosnažnosti rešenja o izvršenju. Ipak, celishodno je s tim u vezi formulisati pravni stav, u kontekstu analize ostalih načelnih pitanja i formulisanja pravnih shvatanja koja iza tog slede, da bi se jasno razlikovalo postupanje suda po prigovoru dužnika protiv rešenja o izvršenju, od postupanja suda nezavisno od prigovora, po službenoj dužnosti, a nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju. U tom smislu, trebalo bi razlikovati dve situacije:

- postupanje suda po blagovremenom i dozvoljenom prigovoru dužnika (kada sud navode dužnika ceni u postupku po prigovoru izjavljenom protiv rešenja o izvršenju, odlučujući o tom prigovoru) – čl. 8. st. 1. i 2. u vezi sa čl. 49. i čl. 51. ZIP;
- postupanje suda nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju (kada sud po službenoj dužnosti ispituje postojanje okolnosti koje je dužnik u ovoj fazi postupka učinio verovatnim, a koje su podobne da spreče izvršenje) – čl. 62. ZIP.

POLOŽAJ TREĆEG LICA
 KAO UČESNIKA U POSTUPKU IZ ČL. 15. ST. 1. TAČ. 5. ZIP

Novi ZIP je uskratio trećim licima pravo na prigovor, što proizilazi kad se dovedu u vezu:

- čl. 8. i čl. 49. ZIP, iz kojih sledi da pravo na prigovor protiv rešenja o izvršenju imaju samo poverilac i dužnik,
- okolnost da novi zakon ne sadrži odredbe koje bi bile ekvivalent odredbama čl. 56. i čl. 57. ranijeg ZIP,
- okolnost da je cilj zakonodavca izvesno bio da raspravljanje i dispoziciju subjekata u izvršnom postupku svede na najmanju moguću meru;

Međutim, uskraćujući pravo trećim licima na prigovor kao pravno sredstvo, zakonodavac im nije sasvim isključio pravo aktivnog učešća u izvršnom postupku. Trećim licima je, pre svega, na izričit način data legitimacija da se u postupku pojave kao učesnici, pod uslovom da u tom postupku *ostvaruju neko svoje pravo ili pravni interes* (čl. 15. st. 1. tač. 5. ZIP), a njihov je položaj delom regulisan i posebnim odredbama (čl. 27. st. 3, čl. 48, čl. 75, čl. 220 ZIP). Samim tim, zakonodavac je nametnuo i obavezu suda da uzme u obzir navode trećeg lica (učesnika) koji su od uticaja na određivanje ili na sprovođenje izvršenja, s tim da se ovo ne može tretirati kao prigovor, te se o navodima učesnika ne donosi formalna odluka.

Mišljenja sam da u pogledu procesnih radnji trećeg lica kao učesnika u postupku, njegovog učešća, te postupanja suda po službenoj dužnosti povodom ispitivanja okolnosti koje sprečavaju izvršenje (čl. 62. ZIP), na treća lica (učesnike) treba primenjivati istovetan procesni model kao u slučaju dužnika koji nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju, ističe postojanje okolnosti koja to izvršenje sprečava.

OBUSTAVA IZVRŠENJA PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI
 NAKON PRAVOSNAŽNOSTI REŠENJA O IZVRŠENJU
 I POSTUPANJE SUDA, STRANAKA I UČESNIKA S TIM U VEZI

Ovlašćenje suda u pogledu obustave izvršenja po službenoj dužnosti. Gramatički i logički sklop odredbe čl. 62. st. 1. ZIP: "**osim** drugih slučajeva..." (dakle i onih iz čl. 51. st. 1. ZIP) "...obustaviti po službenoj dužnosti **i kad...**" (dakle, u oba slučaja se izvršenje obustavlja i po službenoj dužnosti), i činjenica da sama odredba **ne određuje rok** do kog sud može obustaviti izvršenje po službenoj dužnosti, upućuje na zaključak da *sud tokom celog postupka, pa i nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju, obustavlja izvršenje iz bilo kog razloga koji sprečava izvršenje* (čl. 51. sadrži samo primerno nabrojanje: "...**a naročito**", dakle nisu isključene i druge okolnosti izvan tamo nabrojanih).

Postupanje suda kada se po pravosnažnosti rešenja o izvršenju učini verovatnim postojanje nove okolnosti koja sprečava izvršenje. Ako po pravosnažnosti rešenja o izvršenju dužnik ili učesnik iz čl. 15. st. 1. tač. 5. ZIP (koji u tom ima opravdan pravni interes) ukaže na postojanje novih okolnosti koje sprečavaju izvršenje, sud ovo ne može zanemariti, već je njegova obaveza, radi potpunog utvrđenja činjeničnog stanja i pravilne

primene materijalnog prava, da ispita da li one postoje. Pri tom, da bi sud postupao u smislu čl. 62. i čl. 27. ZIP po pravosnažnosti rešenja o izvršenju, nužno je:

- a) *Da dužnik ili učesnik svojom dispozicijom inicira dalje postupanje suda, dakle da obavesti sud o postojanju okolnosti koja je podobna da spreči izvršenje nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju, a koja nije bila predmet razmatranja po prigovoru. Ovakvu radnju, u ovoj fazi postupka dužnik ne može preduzeti u formi prigovora, jer bi takav prigovor bio nedozvoljen, odnosno neblagovremen, niti je u formi prigovora može preduzeti učesnik. Stoga radnja ima obaveštavajući karakter i preduzima se u formi običnog pismenog podneska ili izjave na zapisnik, te sud o takvoj procesnoj radnji dužnika ili učesnika ne donosi nikakvu formalnu odluku, ali mu ta radnja daje povod da po službenoj dužnosti dalje ispita okolnost na koju se ukazuje.*
- b) *Da dužnik odnosno učesnik bez odlaganja učini verovatnim postojanje takve okolnosti, što je predmet ocene izvršnog suda u svakom konkretnom slučaju. Kada ga dužnik ili učesnik obavesti, dalje postupanje suda zavisi isključivo od slobodne ocene izvršnog sudije ima li mesta, u konkretnom slučaju, sprovođenju dokaznog postupka (čl. 27. ZIP), te je stoga nužno da dužnik odn. učesnik, ističući postojanje okolnosti koja sprečava izvršenje, to bez odlaganja potkrepí dokazima koji njegovu tvrdnju mogu odmah dovesti do odgovarajućeg stepena verovatnoće.*
- c) *Da takva radnja dužnika odnosno učesnika bude preduzeta pre no što izvršenje bude sprovedeno.*

Ukoliko dužnik ili učesnik postupe na takav način i izvršni sud oceni da je verovatno postojanje okolnosti koja sprečava izvršenje, sud dalje po službenoj dužnosti ispituje postojanje razloga za obustavu, te s tim u vezi, izvodi dokaze i ispituje činjenice, a ako oceni da je to celishodno, održava i ročište (čl. 27. ZIP).

Postupanje suda kada po pravosnažnosti rešenja o izvršenju utvrdi da postoje nove okolnosti koje sprečavaju izvršenje. U slučaju da izvršni sud u ovoj fazi postupka nesumnjivo utvrdi da postoje okolnosti koje sprečavaju izvršenje, po službenoj dužnosti obustavlja izvršenje i ukida sprovedene izvršne radnje, ako se time ne dira u stečena prava trećih lica (čl. 62. ZIP). Protiv tog rešenja, poverilac ima pravo prigovora, o kom odlučuje drugostepeno veće istog suda.

MERE KOJE SE TIČU POOŠTRAVANJA PROCESNE DISCIPLINE STRANAKA I UČESNIKA U POSTUPKU

U praksi je zapažen niz radnji koje dužnici i učesnici u izvršnom postupku preduzimaju isključivo da bi taj postupak odugovlačili. Usled odustva odredbi o odlaganju na predlog dužnika i aktuelnog stava sudske prakse u primeni novog ZIP da treće lica, odnosno dužnik nakon pravosnažnosti rešenja o prigovoru, nemaju nikakva pravna sredstva kojim mogu dovesti do obustave izvršenja, drastično su sužena procesna ovlašćenja tih lica. Stoga ne treba da iznenadi što se masovno zloupotrebljavaju zahtevi za izuzeće sudije, predsednika suda i predsednika višeg suda, što je praktično jedina procesna

mogućnost koju je novi ZIP dužniku ostavio, a koja faktički može dovesti do odlaganja u sprovođenju izvršenja.

Imajući u vidu da bi usvajanje predloženih stavova u praksi, omogućilo i više zloupotreba u postupku, nužno je preduzeti i odgovarajuće mere na pooštavanju procesne discipline stranaka i učesnika.

S tim u vezi, izricanje novčane kazne zbog teže zloupotrebe procesnih ovlašćenja bila bi prihvatljiva mera za pooštavanje procesne discipline i sprečavanje daljih zloupotreba, naročito nakon stupanja na snagu izmena ZPP od 18.1.2002. godine (stupile 26.1.2002. godine), kojim je novčana kazna propisana do iznosa od 30.000 dinara. Kod odmeravanja novčane kazne treba imati u vidu vrednost predmeta izvršenja, a novčanu kaznu izricati samo u slučaju:

- da je dužnik odnosno učesnik koji da povod faktičkom odlaganju, jasno upozoren da mu u slučaju zloupotrebe može biti izrečena takva kazna,
- da je i pored upozorenja, učinio težu zloupotrebu ovlašćenja,
- da se nesumnjivo radi o zloupotrebi u svrhu odugovlačenja postupka,
- da je kao posledica te zloupotrebe nastupilo znatno odlugovlačenje postupka (što treba ceniti za svaki konkretan slučaj, obzirom na obavezu iz izvršne isprave).

Rešenje o novčanom kažnjavanju treba jasno obrazložiti i dati potpune razloge o postojanju svake od navedenih okolnosti. Obzirom da se ovde supsidijarno primenjuju odredbe ZPP (čl. 14 ZIP), pravno sredstvo protiv rešenja o novčanom kažnjavanju bi bio prigovor, o kom odlučuje drugostepeno veće istog suda.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Polazeći od iznetih stavova, predlažem sledeće **zaključke**:

I.

- 1) Dužnik nema pravo na prigovor po pravosnažnosti rešenja o izvršenju. Prigovor dužnika izjavljen po pravosnažnosti rešenja o izvršenju, sud će odbaciti kao neblagovremen (ako je prigovor izjavljen po proteku zakonskog roka iz čl. 8. st. 2. ZIP), odnosno kao nedozvoljen (ako je u postupku već odlučivano o prigovoru tog dužnika).
- 2) Ali ako dužnik, nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju, učini verovatnim postojanje nove okolnosti koja je objektivno podobna da spreči izvršenje a koja u postupku po prigovoru nije razmatrana, a naročito okolnosti koje se tiču granica izvršenja (čl. 43. ZIP) i dejstva obaveze utvrđene izvršnim naslovom, sud će po službenoj dužnosti tu okolnost uzeti u obzir i ispitati (čl. 62. u vezi sa čl. 51. ZIP), na način propisan čl. 27. ZIP.
- 3) Dužniku za kog nesumnjivo utvrdi da je i pored opomene teže zloupotrebio procesna ovlašćenja i da je to imalo za posledicu znatnije odlugovlačenje postupka, sud može izreći novčanu kaznu. Protiv rešenja o novčanom kažnjavanju zbog teže zloupotrebe

procesnih ovlašćenja, dužnik ima pravo prigovora o kom odlučuje drugostepeno veće, a u svemu drugom, shodno se primenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku.

II

- 4) Učesnik iz čl. 15. st. 1. tač. 5. ZIP nema pravo na prigovor protiv rešenja o izvršenju, te ako izjavi prigovor, sud će ga odbaciti kao nedozvoljen.
- 5) Ali ako učesnik tokom postupka, pre ili nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju, učini verovatnim postojanje nove okolnosti koja je objektivno podobna da spreči izvršenje, a naročito okolnosti koje se tiču granica izvršenja (čl. 43. ZIP) i dejstva obaveze utvrđene izvršnim naslovom (čl. 15. st. 1. tač. 1. i tač. 3. u vezi sa čl. 43. ZIP), sud će po službenoj dužnosti tu okolnost uzeti u obzir i ispitati (čl. 62. u vezi sa čl. 51. ZIP), na način propisan čl. 27. ZIP.
- 6) Učesniku za kog nesumnjivo utvrdi da je i pored opomene teže zloupotrebio procesna ovlašćenja i da je to imalo za posledicu znatnije odlugovlačenje postupka, sud može izreći novčanu kaznu. Protiv rešenja o novčanom kažnjavanju zbog teže zloupotrebe procesnih ovlašćenja, učesnik ima pravo prigovora o kom odlučuje drugostepeno veće, a u svemu drugom, shodno se primenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku.

III

- 7) Tokom celog postupka, pa i nakon pravosnažnosti rešenja o izvršenju, ako nesumnjivo utvrdi da postoji okolnost koja, obzirom na dejstvo obaveze iz izvršnog naslova i granice izvršenja (čl. 43. ZIP) sprečava izvršenje, sud će po službenoj dužnosti obustaviti izvršenje, te ukinuti sprovedene izvršne radnje ako se time ne dira u stečena prava trećih lica (čl. 62. ZIP). Protiv takvog rešenja o obustavi, poverilac ima pravo prigovora.

Miloš Milošević